

ΟΜΙΛΙΑ
ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ
ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

Αρχείο

ΜΕ ΘΕΜΑ:

*«Η Ελλάδα απέναντι
στην οικονομική κρίση»*

Χαλκίδα, 4 Μαΐου 2009

Παναγιώτη Λίβανου

Κυρίες και κύριοι,
Αγαπητοί φίλοι,

u

Το ερώτημα που είναι στα χείλη όλων, είναι γιατί έτσι αιφνιδιαστικά άλλαξε η οικονομική πραγματικότητα προς το πολύ χειρότερο.

Ποιες είναι οι αιτίες της κρίσης; Θα αναφερθώ πρώτα στο διεθνές κλίμα της κρίσης γιατί χωρίς αυτό δεν είναι κατανοητό και κρίσιμη στην Ελλάδα.

Στα μέσα Δεκεμβρίου αποκαλύφθηκε η μεγαλύτερη χρηματοπιστωτική απάτη στην ιστορία των ΗΠΑ. Ο Μάντοφ, κύριος μέτοχος χρηματοπιστωτικής επιχείρησης, πρώην Πρόεδρος του χρηματιστηρίου αξιών των εταιρειών πληροφορικής NASDAQ της Νέας Υόρκης, καταχράσθηκε ένα ποσό 50 δις δολαρίων κατά δική του δήλωση. Για να εξαπατήσει τα θύματά του δεν χρησιμοποίησε εξεζητημένες μεθόδους όπως είναι οι τιτλοποιήσεις ή τα δομημένα ομόλογα, αλλά έναν εξαιρετικά απλοϊκό τρόπο. Υποσχόταν υψηλές και σταθερές αποδόσεις σε όσους επένδυσαν στην επιχείρησή του. Επειδή τα κέρδη του δεν επαρκούσαν για να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, κάλυπτε τη διαφορά από τα κεφάλαια που είχε πάρει. Η απάτη αποκαλύφθηκε όταν επενδυτές ζήτησαν πίσω τα χρήματά τους και δεν μπόρεσε να τα επιστρέψει. Πελάτες του ήταν πολύ γνωστές επιχειρήσεις και τράπεζες τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρώπη που διαχειρίζονταν τα κεφάλαια χιλιάδων αποταμιευτών. Πολλοί σχολιαστές έθεσαν το ερώτημα, πως οι επιχειρήσεις αυτές εμπιστεύτηκαν δεκάδες ή εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια σε μια χρηματοπιστωτική επιχείρηση χωρίς να ελέγξουν την αλήθεια των ισχυρισμών της. Πέρα από το γεγονός ότι η αμερικανική εποπτική αρχή της χρηματοπιστωτικής αγοράς επέδειξε ασυγχώρητη αμέλεια, αιτία του σκανδάλου είναι η ασοδοσία και η απληστία που επικρατούσε στο χρηματοπιστωτικό

τομέα. Επιχειρήσεις, επιχειρηματίες και μάνατζερ που παρουσίαζαν υψηλά κέρδη μπορούσαν να δρουν λίγο ως πολύ ανενόχλητοι. Αποτελούσαν μάλιστα είδωλα μιας κοινής επιχειρηματικής γνώμης που θεοποιούσε το κέρδος.

Η νοοτροπία αυτή οδήγησε σε μια σοβαρή στρέβλωση των αντιλήψεων για την οικονομική επιτυχία και για τους στόχους της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Το άμεσο κέρδος αναγορεύτηκε ως το αποφασιστικό κριτήριο αποτίμησης κάθε πρωτοβουλίας. Η δημιουργία αξίας, η σταθερή μακροχρόνια απόδοση, η θωράκιση μιας επιχείρησης με επενδύσεις έπαψαν να αποτελούν γνώμονα επίδοσης. Γι' αυτό και επικράτησε η πρακτική οι διαχειριστές να αμείβονται κάθε χρόνο με ποσοστά επί των κερδών χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η συνολική πορεία της επιχείρησης για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Ακόμα και η πιο παρακινδυνευμένη κίνηση ή και εκτεταμένη παραπλάνηση εφ' όσον αύξανε τα κέρδη ήταν δικαιολογημένη. Ο επικεφαλής της τράπεζας Lehman εισέπραξε, παρά την πτώχευσή της, επίδομα δεκάδων εκατομμυρίων λόγω προηγούμενων «κερδών». Απόηχος αυτής της νοοτροπίας ήταν και οι συνεχείς ανακοινώσεις των ελληνικών τραπεζών για αυξήσεις κερδών κάθε χρόνο κατά 50% ή και 100%. Εάν τα πράγματα ήταν πράγματι έτσι δεν θα υπήρχε ανάγκη ενός σχεδίου διάσωσης των τραπεζών, όπως εκείνο που βρίσκεται σήμερα σε εξέλιξη.

Η κρίση είχε πολλές αιτίες: τα εκατομμύρια δάνεια στις ΗΠΑ, σε πρόσωπα που δεν μπορούσαν να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους και η πώληση των δανείων αυτών σε ανύποπτους αγοραστές σε όλο τον κόσμο μέσω των αποκαλούμενων τιλοποιήσεων, οι

υπερβολικές ποσότητες χρήματος που εισέρευσαν στις ΗΠΑ και χρησιμοποιήθηκαν για πολλές ριψοκίνδυνες επενδύσεις τα νέα χρηματοπιστωτικά προϊόντα όπως τα δομημένα ομόλογα που παραπλανούσαν τους αγοραστές του, ο υπερδανεισμός από τραπεζικές επιχειρήσεις που δεν διέθεταν τα αναγκαία κεφάλαια και κατά κύριο λόγο η απληστία, η επιδίωξη όλο και μεγαλύτερου κέρδους χωρίς φραγμούς, χωρίς ενδοιασμούς, χωρίς προσοχή. Το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα είχε εξελιχθεί σε ένα τεράστιο κερδοσκοπικό παιχνίδι, σε μια τεράστια φούσκα. Δεν ανταποκρινόταν δηλαδή σε πραγματικές ανάγκες και δεν εξυπηρετούσε την πραγματική παραγωγή.

Κυρίες και κύριοι,
Αγαπητοί φίλοι,

Δεν υπάρχει τώρα πια χώρα που δεν ζει την κρίση και τομέας οικονομικής δραστηριότητας που δεν υφίσταται τις επιπτώσεις της. Η αρχική χρηματοπιστωτική κρίση ενίσχυσε την κρίση στην πραγματική οικονομία και οι δυσκολίες των επιχειρήσεων επέτειναν τις δυσκολίες των χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Οι δύο κρίσεις αλληλοτροφοδοτούνται και οδηγούν την οικονομία σε σπειροειδή καθοδική πορεία. Οι ρυθμοί ανάπτυξης υποχωρούν σε όλες τις χώρες σταθερά. Αυτό αφορά και την Ελλάδα. Η κρίση κατά την άποψη όλων θα είναι «σοβαρή και παρατεταμένη». Κανείς αυτή τη στιγμή δεν μπορεί να καθορίσει ακόμη τη διάρκειά της, την έκταση και τις συνέπειές της. Υπάρχουν ελπίδες ότι το δεύτερο εξάμηνο του 2010 θα αρχίσει και πάλι ανάκαμψη, αλλά και άλλοτε υπήρχαν ελπίδες που διαψεύστηκαν. Κάθε μέρα υπάρχουν νέες εξελίξεις.

Κάθε μέρα προστίθενται νέα γεγονότα στη μακριά σειρά των αρνητικών ειδήσεων που προκαλούν νέους φόβους.

Ιδεατό αλλά ρεαλιστικό παράδειγμα για τον τρόπο με τον οποίο έπληξε η κρίση των ΗΠΑ τον υπόλοιπο κόσμο είναι το εξής: Ο περιορισμός της οικονομικής δραστηριότητας στις ΗΠΑ λόγω της κρίσης της αγοράς κατοικίας επηρέασε αρνητικά τις κινέζικες εξαγωγές διότι οι αμερικανικές επιχειρήσεις και καταναλωτές αγόραζαν λιγότερα κινεζικά προϊόντα. Οι εισαγωγές στις ΗΠΑ από την Κίνα μειώθηκαν το 2008 κατά 20% σε σχέση με το 2007. Η πτώση των εξαγωγών επιδρά στην παραγωγή της Κίνας και μειώνει το ρυθμό ανάπτυξής της. Ο ρυθμός ανάπτυξης έχει μειωθεί κατά 6 περίπου μονάδες. Η πτώση των εξαγωγών της Κίνας προκαλεί ανεργία και μείωση της εσωτερικής ζήτησης. Η άλλοτε «ασταμάτητη βιομηχανία κατασκευής αυτοκινήτων συναντά δυσκολίες». Οι Κινέζοι καταναλωτές δεν αγοράζουν πια αυτοκίνητα. Η Κίνα αγοράζει γι' αυτό λιγότερες πρώτες ύλες από την Ινδία και την Αυστραλία. Οι Ινδοί εξαγωγείς σιδηρομεταλλεύματος και άνθρακα ανέφεραν ότι τεράστιες ποσότητες στοιβάζονται στα λιμάνια, διότι οι κινέζικες χαλυβουργίες δεν απορροφούν τις πρώτες ύλες. Η υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας στην Ινδία και στην Αυστραλία οδηγεί σε λιγότερες παραγγελίες μηχανές από τη Γερμανία και την Ιαπωνία. Η υποχώρηση της δραστηριότητας στη Γερμανία επηρεάζει τον τουρισμό προς την Ελλάδα και τις ελληνικές εξαγωγές το 2009. Υπολογίζεται ήδη ότι οι εξαγωγές θα μειωθούν το 2009 κατά 14% και ο τουρισμός κατά 20% περίπου. Και εμείς που δεν είχαμε καμιά ανάμιξη στην αγορά κατοικίας των ΗΠΑ θα αισθανθούμε με ιδιαίτερη ένταση τον αντίκτυπο των προβλημάτων που προέκυψαν ένα χρόνο περίπου. Όλοι μας. Όχι μόνο οι

αγρότες της Θεσσαλίας που αγόρασαν ομόλογα της πτωχευμένης τράπεζας της Νέας Υόρκης Lehmann, οι εφοπλιστές που έδωσαν τα χρήματά τους στον απατεώνα Μάντοφ, ή όσοι επένδυσαν τα χρήματά τους στο χρηματιστήριο και βλέπουν οι μετοχές να έχουν χάσει το 60% της αξίας τους. Η κρίση είναι λοιπόν παγκόσμια. Και παγκόσμιες είναι οι επιπτώσεις της. Αυτό όμως σημαίνει ότι και η ανάκαμψη, όταν έρθει θα ακολουθήσει την ίδια πορεία που ακολούθησε η κρίση. Ανάκαμψη σε μια μόνη χώρα δεν πρόκειται να υπάρξει. Όμως θα υπάρχουν περιπτώσεις χωρών που θα δυσκολευτούν να ανακάμψουν γιατί δεν θα έχουν τις προϋποθέσεις να συμμετάσχουν στην ανοδική πορεία της διεθνούς οικονομίας.

Οι οικονομικοί αναλυτές πιστεύουν ότι τα όποια μέτρα θα περιορίσουν τις επιπτώσεις αλλά δεν θα αλλάξουν δραστικά την διεθνή κατάσταση. Η κρίση θα διαρκέσει έως ότου υπάρξει και πάλι εμπιστοσύνη στις αγορές αλλά και ευρύτερα στην οικονομία. Η ομαλότητα θα επανέλθει όταν οι θεσμικοί επενδυτές θα είναι βέβαιοι ότι οι ισολογισμοί δίνουν μια ακριβή εικόνα της οικονομικής κατάστασης των τραπεζών και των επιχειρήσεων και δεν κρύβουν πια τις ζημιές. Όταν οι καταναλωτές θα έχουν και πάλι χρήματα και χωρίς φόβο θα καταναλώνουν. Το χρονικό αυτό σημείο απέχει ακόμα πολύ.

Πρόσφατα είχαμε ένα ακόμη παράδειγμα των αβεβαιοτήτων που υπάρχουν. Οι δραστηριότητες των ελληνικών τραπεζών στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης φαίνεται ότι έχουν οδηγήσει σε δάνεια προς επιχειρήσεις που δεν θα μπορέσουν να εξοφληθούν. Οι ζημιές δεν έχουν ακόμη αποτιμηθεί. Μπορούν να επηρεάσουν δραστικά την κατάσταση στην Ελλάδα. Υπολογίζεται ότι θα

χρειαστούν τουλάχιστον δυο χρόνια ακόμη για την αποσαφήνιση της διεθνούς κατάστασης και μάλλον περισσότερα όσον αφορά την Ελλάδα.

Τί θα συμβεί όμως όταν ξεκαθαρίσει το τοπίο; Κατά μία πρώτη εκδοχή η ανάκαμψη θα επανέλθει χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα με την εξυγίανση των αγορών. Οι οικονομίες θα συνεχίσουν μετά να εξελίσσονται με τους ρυθμούς και τον τρόπο που γνωρίζαμε μέχρι τώρα. Κάτι τέτοιο δεν είναι όμως πιθανό να συμβεί.

Η επί δεκαετία και πλέον συνεχής ανάπτυξη στις ΗΠΑ πραγματοποιήθηκε χάρη σε ένα εκτεταμένο δανεισμό των καταναλωτών και των επιχειρήσεων. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε στην Ελλάδα. Η έκταση του δανεισμού θα είναι όμως μελλοντικά πολύ πιο περιορισμένη. Όλες οι χώρες, αλλά και οι τράπεζες, θα λειτουργούν με αυστηρότερους κανόνες και το φόβο μιας νέας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η οικονομική δραστηριότητα ως εκ τούτου δεν θα πάρει τις διαστάσεις που είχε στο παρελθόν.

Ένας επιπρόσθετος λόγος ανησυχίας είναι, ότι οι ΗΠΑ που αποτέλεσαν την πηγή της κρίσης εισάγουν πια πάρα πολλά από τα προϊόντα που καταναλώνουν. Δεν τα παράγουν. Αλλά και η Μεγ. Βρετανία τα τελευταία χρόνια στήριξε την ανάπτυξή της κυρίως στις υπηρεσίες και στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Η κρίση όμως για να ξεπεραστεί προϋποθέτει να αυξηθεί η εγχώρια παραγωγή τόσο στις ΗΠΑ όσο και αλλού. Να δουλέψουν οι αυτοκινητοβιομηχανίες στις ΗΠΑ, η αεροναυπηγική βιομηχανία στη Μεγ. Βρετανία, και γενικά πολλές παραγωγικές επιχειρήσεις ώστε

να υποκαταστήσουν τις ανύπαρκτες πια χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες. Να απορροφηθούν έτσι τα εκατομμύρια των ανέργων, να δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης και να υπάρξουν νέες ευκαιρίες οικονομικής δραστηριότητας. Και εν τέλει να αποκτήσουν χρήμα οι καταναλωτές. Αυτό σημαίνει ότι οι προσπάθειες που γίνονται για να αντιμετωπισθεί η κρίση θα πρέπει όχι μόνο να διασώσουν τις τράπεζες, αλλά και να ανασυγκροτήσουν τους βιομηχανικούς και παραγωγικούς φορείς που κατέστρεψαν η κρίση και ο ανταγωνισμός. Η ανάκαμψη είναι ένας στόχος που χρειάζεται χρήμα και χρόνο. Πόσο μάλλον στην Ελλάδα. Οι προβλέψεις, ότι σε ένα χρόνο περίπου όλα θα είναι πάλι καλά, είναι υπεραισιόδοξες.

Η δεύτερη εκδοχή για ό,τι επιφυλάσσει η κρίση δεν είναι τόσο αισιόδοξη. Η πτώση της τιμής του πετρελαίου, του σταριού, των αυτοκινήτων, των ακινήτων και πολλών άλλων αγαθών επιβεβαιώνει την ύπαρξη μιας έντονης τάσης μείωσης του πληθωρισμού, αποπληθωρισμού. Μιας ύφεσης δηλαδή κατά τη διάρκεια της οποίας οι παραγωγικές δυνάμεις φοβούνται να δραστηριοποιηθούν, τα νοικοκυριά δεν καταναλώνουν επειδή το μέλλον είναι αβέβαιο, οι μισθοί συμπιέζονται λόγω του φόβου της ανεργίας και η επιβάρυνση από τα επιτόκια είναι μεγαλύτερη λόγω της υποχώρησης του πληθωρισμού. Η οικονομική δραστηριότητα συρρικνώνεται ή στην καλύτερη περίπτωση μένει στάσιμη.

Η έξοδος από μια κατάσταση αποπληθωρισμού απαιτεί πολύ χρόνο, όπως δείχνει το παράδειγμα της Ιαπωνίας. Η ύφεση εκεί στις αρχές της δεκαετίας του '90 διάρκεσε δέκα χρόνια περίπου

μέχρι το 2002 παρά το μηδενικό επιτόκιο και τον μηδενικό πληθωρισμό.

Κατά μια τρίτη εκδοχή η κρίση θα οδηγήσει σε έναν «υπερπληθωρισμό». Τα τεράστια ποσά που δαπανώνται και θα δαπανηθούν για την διάσωση των τραπεζών και την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, τα υψηλά ελλείμματα που θα παρουσιάσουν οι κρατικοί προϋπολογισμοί, οι εκταμιεύσεις των Κεντρικών Τραπεζών θα έχουν ως συνέπεια ένα πρωτόγνωρο κύμα ρευστότητας. Οι υπερβολικές αυτές ποσότητες χρημάτων θα προκαλέσουν μια συνεχή άνοδο των τιμών, έναν ισχυρό πληθωρισμό. Οι διάφορες αυτές εκδοχές για το μέλλον της κρίσης είναι ένδειξη της μεγάλης αβεβαιότητας που επικρατεί.

Η κρίση επέσπευσε πάντως ένα μέτρο, το οποίο οι ειδικοί ζητούσαν από καιρό, τη μείωση των επιτοκίων. Παντού λοιπόν τα επιτόκια έγιναν φτηνότερα για να καταστεί ο δανεισμός φτηνότερος και να αντλήσουν οι επιχειρήσεις χωρίς δυσκολία τα απαραίτητα κεφάλαια για την δραστηριοποίησή τους. Στις ΗΠΑ το βασικό επιτόκιο της Κεντρικής Τράπεζας είναι 0%. Στην Ευρώπη η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μείωσε το επιτόκιο της στο 1,25 % στο χαμηλότερο επίπεδο που είχε ποτέ. Ίσως προχωρήσει και σε νέα μείωση, στους επόμενους μήνες αν και δεν έχει πρόθεση να καθιερώσει μηδενικό επιτόκιο λόγω του κινδύνου του αποπληθωρισμού.

Αλλά και εάν αυτό συμβεί τα πράγματα δεν θα είναι πολύ διαφορετικά. Το δείχνει η πρακτική που ακολουθούν οι τράπεζες τόσο στις ΗΠΑ όσο στην Ευρώπη και στην Ελλάδα με τα χρήματα

των σχεδίων διάσωσης. Δεν δανείζουν τα χρήματα αν και μπορούν. Κατά προτίμηση τα κρατούν και χρησιμοποιούν ένα μέρος μόνο για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτό ενισχύουν τη θέση τους ώστε να μην έχουν δυσκολίες, εάν και άλλες απαιτήσεις τους αποδειχθούν επισφαλείς. Και προπαντός αποφεύγουν νέες συναλλαγές, που μπορεί να έχουν κινδύνους. Όπως αποφεύγουν και οι επιχειρήσεις νέες πρωτοβουλίες παρά το μειωμένο επιτόκιο. Οι κυβερνήσεις αποδέχθηκαν λίγο-πολύ αυτήν την κατάσταση και επιδίωξαν την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας με νέα ειδικά προγράμματα προώθησης των επενδύσεων και της ζήτησης.

Αναφέρω ενδεικτικά ότι: Οι ΗΠΑ δαπάνησαν ή πρόκειται να δαπανήσουν ποσά που φτάνουν το ιλιγγιώδες ύψος των 9 τρις δολαρίων. Η Ιταλία ανακοίνωσε ένα σύνολο μέτρων ύψους 80 δις ευρώ, η Ισπανία ύψους 38 δις ευρώ και η Γαλλία ύψους 26 δις ευρώ.

Τα ποσά είναι εντυπωσιακά. Η πραγματικότητα όμως είναι αρκετά διαφορετική. Οι δηλώσεις δεν ανταποκρίνονται στην πράξη των κυβερνήσεων. Οι αριθμοί που αναφέρθηκαν προέρχονται κατά κανόνα από το άθροισμα του κόστους μέτρων που είτε είχαν αποφασιστεί από καιρό είτε συμπεριλαμβάνονται στην τρέχουσα πολιτική των κυβερνήσεων. Παράδειγμα αποτελούν τα μέτρα για την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Υπάρχουν σε πολλά κυβερνητικά προγράμματα εδώ και καιρό. Οι δηλώσεις για τα προγράμματα επηρεάζονται λοιπόν έντονα από την επιθυμία να δοθεί η εικόνα μιας άμεσης και αποφασιστικής παρέμβασης. Η πράξη όμως απέχει από τους ισχυρισμούς και καθορίζεται από τις

περιορισμένες δυνατότητες κάθε χώρας λόγω της οικονομικής κατάστασής της.

Κυρίες και κύριοι,

Η κρίση έχει ήδη αντίκτυπο στην Ελλάδα. Τα άμεσα προβλήματά μας είναι:

Ο περιορισμός της απασχόλησης και η αύξηση της ανεργίας συνέπεια του ότι οι επιχειρήσεις ιδίως οι μικρές περιορίζουν τη δραστηριότητά τους, είτε γιατί δεν μπορούν να διαθέσουν τα προϊόντα τους είτε γιατί δεν τους χορηγούνται οι απαραίτητες πιστώσεις για να εργασθούν. (Η βιομηχανική παραγωγή μειώθηκε κατά 4,6% τον Φεβρουάριο για δέκατο συνεχόμενο μήνα). Οι διεθνείς οργανισμοί προβλέπουν τη συνεχή αύξηση της ανεργίας τα επόμενα δύο χρόνια. Το ποσοστό των ανέργων θα ξεπεράσει κατά πολύ το 10% των εργαζομένων.

Ο περιορισμός της κατανάλωσης γιατί τα εισοδήματα δεν καλύπτουν τις ανάγκες, η ζωή είναι ακριβότερη και οι δουλειές αποδίδουν λιγότερο ή και δεν υπάρχουν πια.

Το αρνητικό κλίμα στην αγορά, η έλλειψη εμπιστοσύνης, οι δυσκολίες των επιχειρήσεων που κάνουν τράπεζες και επιχειρήσεις προσεκτικές στις συναλλαγές τους και περιορίζουν δραστικά την χορήγηση πιστώσεων. Το αποτέλεσμα είναι οι επενδύσεις να μειώνονται (κατά 11,4% το 2008 αντί αύξησης 5% το 2007), οι εξαγωγές (το Φεβρουάριο μειώθηκαν κατά 13,8%) να υποχωρούν ο τουρισμός να προβλέπει μία δραματική μείωση των

^{αρίξεω}
αυξήσεων και το επιχειρηματικό κλίμα να είναι το χειρότερο εδώ και χρόνια. ✓

Η δραστική μείωση των οικοδομικών δραστηριοτήτων (τον Ιανουάριο η οικοδομική δραστηριότητα σημείωσε πτώση κατά 22,5%) και τα δεκάδες χιλιάδες απούλητα σπίτια.

Στα οικονομικά προβλήματα προστίθεται ένα έντονα κοινωνικό. Η ύφεση πλήττει τα χαμηλά εισοδήματα, τους νέους, διευρύνει τη φτώχεια, αυξάνει κατά πολύ την ανεργία των μεγαλύτερων ηλικιών και γεννά το αίσθημα της αδυναμίας και της ασφυξίας στα μεσαία στρώματα. Όλο και περισσότεροι αισθάνονται ότι δυνατότητες κοινωνικής ανόδου δεν υπάρχουν πια, οι συνθήκες χειροτερεύουν και η ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει το Δημόσιο όλο και υποβαθμίζεται.

Το πολιτικό κλίμα τέλος δεν βοηθά στην αντιμετώπιση της κρίσης. Η κοινωνία έχει αποξενωθεί σε μεγάλο βαθμό από την κυβέρνηση και τις πολιτικές δυνάμεις. Αμφιβάλλει και αμφισβητεί. Η κυβέρνηση επέλεξε αρχικά την τακτική της σιωπής ως προς τις εξελίξεις, μετά την σύνδεση του οτιδήποτε συμβαίνει με την κρίση, ώστε να μην της αποδίδονται ευθύνες. Από τη στιγμή όμως που οι αρνητικές επιπτώσεις έγιναν αισθητές, η κυβέρνηση αλλά και η πολιτική έχασαν την εμπιστοσύνη της κοινής γνώμης. ✓

Πολλοί ρωτούν, θα ενταθεί η κρίση στη χώρα μας ή έχουμε ζήσει κιόλας τις κύριες επιπτώσεις της. Η απάντηση είναι δυστυχώς ότι η κρίση δεν έχει εκδηλωθεί ακόμη με όλη της την οξύτητα. Η πτώση των λιανικών πωλήσεων, η αύξηση των ακάλυπτων επιταγών, η

μείωση του δανεισμού των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων κινούνται σε ένα επίπεδο που είχαμε γνωρίσει και άλλοτε σε περιόδους δυσκολιών. Η ελληνική οικονομία δεν έχει επηρεαστεί ακόμη δραστικά από την πτώση στο διεθνές εμπόριο και τον τουρισμό. Οι επιπτώσεις της συρρίκνωσης σ' αυτούς τους δυο τομείς θα φανούν ιδίως από το καλοκαίρι και μετά, οπότε και θα αυξηθεί η ανεργία και θα περιορισθεί δραστικότερα η κατανάλωση.

Η Ελλάδα δεν είναι μόνο αντιμέτωπη με την ύφεση. Είναι αντιμέτωπη με ένα πολύ δυσκολότερο και σημαντικότερο πρόβλημα, που δεν είναι συγκυριακό αλλά μόνιμο, την έλλειψη ανταγωνιστικότητας, την υστέρησή της, το γεγονός ότι οι δομές και τα συστήματα με τα οποία λειτουργούν η οικονομία και η κοινωνία μας δεν μπορούν να εξασφαλίσουν ικανοποιητική απασχόληση και ικανοποιητικό εισόδημα.

Τα στοιχεία από τα οποία προκύπτει η υστέρηση είναι εύγλωττα. Στην Ελλάδα το δημόσιο χρέος θα φτάσει το 2009 κατά την εκδοχή του προϋπολογισμού τα 238 δις ευρώ και θα αντιπροσωπεύει το 91,4% του ΑΕΠ μας. Είναι το δεύτερο υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το πραγματικό δημόσιο χρέος έφτασε το 97,6% του ΑΕΠ το 2008 και θα είναι ακόμη υψηλότερο τα επόμενα χρόνια. Το επιβεβαιώνει το ΔΝΤ σύμφωνα με το οποίο θα υπερβεί κατά πολύ το 100% του ΑΕΠ το 2009 και το 2010. Το χρέος αυξήθηκε δηλαδή θεαματικά τα τελευταία χρόνια και θα αυξηθεί και άλλο. Ενδεικτικό είναι και το ετήσιο ύψος των ελλειμμάτων του Δημοσίου. Ξεπερνούν συνήθως το όριο που καθορίζουν οι Συνθήκες. Το 2008 έφτασαν το 5,0% του ΑΕΠ κατά ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στην

πραγματικότητα όμως είναι αρκετά υψηλότερο. Οι αιτίες της αύξησης είναι συναρτημένες με την πελατειακή νοοτροπία της κυβέρνησης και την σταθερή επιδίωξη ενίσχυσης της εξουσίας της. Οι προσλήψεις την περίοδο 2004-2008 για παράδειγμα έφτασαν τις 60.000 περίπου με συνέπεια την αύξηση των μισθών που κατέβαλε η κυβέρνηση κατά 40%.

Λόγω αυτού του υψηλού δημοσίου χρέους το επιτόκιο που καταβάλλει η Ελλάδα για να δανειστεί είναι σταθερά υψηλότερο από εκείνο που καταβάλλει η Γερμανία για δεκαετή ομόλογα. Η διαφορά διευρύνεται συνεχώς. Τέλος Νοεμβρίου το ελληνικό επιτόκιο ήταν κατά 1,68% υψηλότερο από το γερμανικό, αρχές Δεκεμβρίου 1,73% μέσα Δεκεμβρίου 2,2%, έφτασε δε τα μέσα Φεβρουαρίου το 3% με την αγορά να είναι τελείως απρόβλεπτη. Δύο συγκριτικά στοιχεία δείχνουν το μέγεθος της κατολίσθησης της εμπιστοσύνης προς την ελληνική οικονομία. Τέλος Δεκεμβρίου του 2003 η διαφορά του επιτοκίου ήταν μόνο 0,3%. Η διαφορά κυμαίνεται τώρα σε υψηλότερα επίπεδα εκείνης που υπήρχε το 1999 προτού γίνει η Ελλάδα μέλος της ΟΝΕ. Η Ελλάδα αποδέχθηκε αρχές Μαρτίου, για να διαθέσει τα δεκαετή ομόλογά της επιτόκιο 6,13%. Υψηλότερο επιτόκιο καταβάλλει στην Ένωση μόνο η Μάλτα.

Η αξιολόγηση της Ελλάδας ως προς την οικονομική της ευρωστία ήταν κατά τους τρεις διεθνείς οίκους αξιολογήσεων A+ το 2003. Το Μάρτη του 2009 ο ένας μόνο δίνει τον ίδιο βαθμό στη χώρα. Κατά την κρίση της αγοράς η πιθανότητα αδυναμίας της χώρας να καταβάλει τις οφειλές της είναι 20%.

Η Τράπεζα της Ελλάδος προβλέπει μηδενικό ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2009. Ξένοι οργανισμοί που αποτιμούν την οικονομική εξέλιξη της χώρας προβλέπουν επίσης την θεαματική πτώση του. Κατά το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο τέλος θα υπάρξει συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 0,2% το 2009 και κατά 0,6% το 2010. Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρωζώνης η οποία θα παρουσιάσει χειρότερη επίδοση το 2010 από το 2009. Η κυβέρνηση παρ' όλα αυτά αισιοδοξεί ότι ο ρυθμός θα παραμείνει ανώτερος του 1%.

Η Ε.Ε. είναι
αασοιχείο
ωω αφα-
κουωνει
σημερ αωρο
θρέλει αωρη.
ρ νύρο αω.

Το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας έχει σαθή βάση. Βασίστηκε στην κατανάλωση και τον δανεισμό. Η ιδιωτική κατανάλωση προσφέρει 71% περίπου στο ΑΕΠ, περισσότερο από οποιαδήποτε χώρα της Ένωσης. Στην Ένωση των 27 ο μέσος όρος της συμβολής της κατανάλωσης είναι 57,3%. Η πιστωτική επέκταση -ο δανεισμός- είχε φτάσει το 48% του ΑΕΠ για τα νοικοκυριά και το 54% τις επιχειρήσεις. Είμαστε στο ίδιο επίπεδο περίπου με την Ευρωζώνη, δηλαδή με χώρες αρκετά πλουσιότερες από μας. Καταναλώνουμε και δανειζόμαστε δηλαδή αναλογικά περισσότερο από τους άλλους πολίτες της Ευρωζώνης.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου συναλλαγών δηλαδή η διαφορά εκείνων που εισπράτουμε και εκείνων που δαπανούμε ως χώρα στις διεθνείς συναλλαγές έφτασε το 14,4% του ΑΕΠ το 2008. Ήταν πρωτόγνωρο και το υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Δείχνει ότι έχουμε μειωμένη ανταγωνιστικότητα. Αποδεικνύει ότι καταναλώνουμε πολύ περισσότερο από ό,τι παράγουμε. Καταναλώνουμε δανειζόμενοι και πουλώντας την περιουσία μας, εργοστάσια, γη, επιχειρήσεις.

Αναφέρθηκα πριν στο δημόσιο χρέος της χώρας. Δημόσιο και ιδιωτικό χρέος αποτελούν το εξωτερικό χρέος της χώρας. Καλπάζει. Αυξήθηκε κατά 220% τα τελευταία πέντε χρόνια. Από 166,2 δις ευρώ το 2003 έφτασε τα 531 δις το 2008.

Η ανταγωνιστικότητα των τιμών έχει επίσης επιδεινωθεί. Με έτος εκκίνησης το 1994 ο ελληνικός πληθωρισμός έχει αυξηθεί κατά 43 μονάδες μέχρι το τέλος του 2008 ενώ ο πληθωρισμός της ευρωζώνης κατά 22 μονάδες μόνο. Έχουμε από τους υψηλότερους πληθωρισμούς στην Ευρωζώνη. Οι υπηρεσίες μας και τα προϊόντα μας γίνονται όλο και πιο ακριβά. Τέλος και τα στοιχεία για την γήρανση του πληθυσμού δείχνουν ότι θα χρειαστούν στο μέλλον ακόμη υψηλότερες δαπάνες για συντάξεις και υγειονομικές υπηρεσίες.

Ποια είναι τα συμπεράσματα που προκύπτουν:

Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι διαφορετικό από εκείνο που αντιμετωπίζουν είτε οι ΗΠΑ είτε η Γερμανία που και πόρους και διεθνή φερεγγυότητα έχουν και διαθέτουν κρατικούς μηχανισμούς ικανούς να στοχεύσουν επακριβώς τα μέτρα. Οι λύσεις που εφαρμόζονται εκεί είναι χρήσιμα παραδείγματα, αλλά δεν αποτελούν οπωσδήποτε ενδεδειγμένους τρόπους δράσεις.

Η Ελλάδα δεν μπορεί όπως άλλες χώρες, που είχαν πριν από τη κρίση ένα εξαιρετικά χαμηλό δημόσιο χρέος, να δανείζεται για να δαπανά απεριόριστα. Όσο περισσότερο δανείζεται πια η χώρα τόσο μεγαλώνει η αμφιβολία στους δανειστές της, αν θα μπορέσει να εξοφλήσει έγκαιρα και στο σύνολο τις υποχρεώσεις της και

αυξάνεται το επιτόκιο για το Δημόσιο, τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα ενισχύεται η διαπραγματευτική θέση των δανειστών και οι δυνατότητες να ζητούν υψηλότερα επιτόκια επικαλούμενοι τον υψηλότερο κίνδυνο των συναλλαγών με την Ελλάδα.

Στο διεθνή οικονομικό τύπο έχει επισημανθεί ότι η έλλειψη ρευστότητας στις διεθνείς αγορές σε συνδυασμό με τις υψηλές δανειακές ανάγκες του Ελληνικού Δημοσίου μπορούν να προκαλέσουν πρόβλημα στη χώρα. Όταν δεν υπάρχουν χρήματα στις αγορές, η Ελλάδα δεν θα βρει εύκολα πηγές χρηματοδότησης τη στιγμή που θα θελήσει να ανανεώσει τα δάνεια που έχει λάβει. Το ερώτημα των αναλυτών είναι πώς θα αντιδράσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, στην περίπτωση που ένα κράτος μέλος της Ευρωζώνης βρεθεί στην δυσάρεστη κατάσταση να μην μπορεί να αναχρηματοδοτήσει τις δανειακές του υποχρεώσεις.

Η λύση θα είναι εξαιρετικά δύσκολη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί πράγματι να σχεδιάσει κινήσεις για να διευκολύνει κράτη που έχουν δυσκολίες δανεισμού. Όμως ο «ξενοδόχος», με τον οποίο πρέπει να λογαριάζουμε στην περίπτωση αυτή, είναι τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης που ομόφωνα πρέπει να στηρίξουν παρόμοια μέτρα. Χώρες όπως η Γερμανία και Ολλανδία είναι πολύ αμφίβολο εάν θα συμφωνήσουν σε κινήσεις διάσωσης άλλων κρατών, μια που υποστηρίζουν σθεναρά την ανάγκη όλες οι χώρες να συμμορφώνονται στις επιταγές του Συμφώνου Σταθερότητας.

Το συμπέρασμα: Είμαστε ήδη στο επίκεντρο συζητήσεων όπου όλοι θεωρούν ότι είμαστε το μεγάλο πρόβλημα της Ένωσης και η διάθεση να μας βοηθήσουν είναι περιορισμένη. Ταυτόχρονα εμείς οι ίδιοι σχολιάζουμε αρνητικά εκείνους από τους οποίους ζητάμε να μας βοηθήσουν και θέτουν όρους μάλλον αυτονόητους για την κατάσταση που είμαστε. Είναι μια ταπεινωτική για την Ελλάδα εξέλιξη.

Είναι γνωστό ότι τα μέσα Φεβρουαρίου μετά την εξέταση των στοιχείων της ελληνικής οικονομίας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπίστωσε πως η Ελλάδα δεν έχει υιοθετήσει τα απαραίτητα μέτρα για την εξυγίανση των δημοσιονομικών της πολιτικών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάλεσε την Ελλάδα να επιταχύνει σημαντικά την δημοσιονομική της εξυγίανση ήδη από το 2009 με σειρά από μέτρα. Για την Επιτροπή η ελληνική περίπτωση «ξεχωρίζει» και κρίνεται επιτακτική η λήψη μέτρων εξαιτίας του υψηλού ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και του υπέρογκου δημόσιου χρέους της οικονομίας. Μερικοί επιχειρηματολογούν ότι λόγω της γενικής χαλάρωσης των κριτηρίων του Συμφώνου Σταθερότητας δεν θα πρέπει να επιβάλλονται στην Ελλάδα τόσο αυστηρά μέτρα. Πρόκειται περί σκιαμαχίας. Η Ελλάδα βρίσκεται ήδη υπό την επιτήρηση των αγορών. Αν δεν ενδιαφερθεί να διορθώσει την οικονομική της πορεία θα πληρώνει όλο και υψηλότερα επιτόκια χειροτερεύοντας την οικονομική κατάσταση του λαού της.

Το πιο σημαντικό από όλο συμπέρασμα είναι, ότι: Η Ελλάδα χρειάζεται γι' αυτό ένα σχέδιο δράσης με διπλή στόχευση: την αντιμετώπιση τόσο της κρίσης όσο της υστέρησής μας. Ένα

σχέδιο που θα αντιμετωπίζει τα βραχυχρόνια αλλά και τα μακροπρόθεσμα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Αν δεν συνδυάσουμε το σήμερα με το αύριο δεν θα μπορέσουμε να ανατρέψουμε την αρνητική πορεία.

Το σχέδιο ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας πρέπει να στοχεύει κυρίως στη βελτίωση των υποδομών, την ενίσχυση των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και να συμπληρώνεται από εισοδηματικές ενισχύσεις για να αντιμετωπιστούν τα φαινόμενα φτώχειας. Ένα τέτοιο πρόγραμμα ενισχύσεων με διπλό στόχο, τις υποδομές και τις στοχευμένες εισοδηματικές παροχές θα ενδυναμώνε το αναπτυξιακό δυναμικό και θα βοηθούσε στρώματα που καταναλώνουν ιδίως εγχώρια προϊόντα.

Για να πραγματοποιήσουμε την αλλαγή πορείας απαιτείται ενεργή πολιτική για την βελτίωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Να εκμεταλλευτούμε τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που έχουμε, ώστε να ανταποκριθούμε στη δυνητική μελλοντική παγκόσμια ζήτηση. Να προχωρήσουμε σε διαρθρωτικές αλλαγές παρεμβαίνοντας ιδίως στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών ώστε να υπάρξει πραγματικός ανταγωνισμός. Να αναδιαρθρώσουμε την οργάνωση και λειτουργία του κράτους ώστε να μειωθεί η σπατάλη πόρων και να περιορισθεί η γραφειοκρατία που ταλαιπωρεί πολίτες και επιχειρηματίες. Και οπωσδήποτε να βελτιώσουμε τους συντελεστές παραγωγής όπως παιδεία, έρευνα, εργασιακό περιβάλλον, υγεία. Όλα αυτά απαιτούν συνεχείς επενδύσεις που θα στερούν πόρους από την κατανάλωση.

Το σημαντικό είναι να καταναείμουμε τους πόρους που διαθέτουμε σύμφωνα με μια ανάλυση ποια δαπάνη ωφελεί περισσότερο. Χρειάζεται προσδιορισμός συγκεκριμένων προτεραιοτήτων. Τα λεφτά πρέπει να χρησιμοποιηθούν εκεί που χρησιμεύουν και όχι για εκείνους που φωνάζουν περισσότερο. Αυτό για παράδειγμα σημαίνει ότι πρώτη προτεραιότητα αποτελεί η προώθηση όλων των ευρωπαϊκών προγραμμάτων των δημοσίων επενδύσεων και ιδίως των κοινών έργων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Στοχευμένες δαπάνες είναι η λέξη κλειδί.

Ο κίνδυνος που διατρέχουμε, εάν δεν δράσουμε αμέσως με στόχο την αύξηση των επενδύσεων και διαρθρωτικές αλλαγές είναι να μην μπορέσει η Ελλάδα να ωφεληθεί από την ανάκαμψη στη διεθνή οικονομία, όταν έλθει, γιατί τα προβλήματά της θα την παρεμποδίζουν να παρακολουθήσει τις εξελίξεις. Η ιστορική εμπειρία των υφέσεων στην Ελλάδα είναι ότι διαρκούν πολύ περισσότερο απ' ότι στις άλλες ανεπτυγμένες χώρες της Ένωσης και είναι πολύ πιο έντονες. Η έλλειψη τεχνολογικά προηγμένης βιομηχανίας, η αδυναμία να πραγματοποιηθούν επενδύσεις, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα αποτελούν εμπόδια για την αξιοποίηση μιας και πάλι αυξανόμενης διεθνούς ζήτησης. Γι αυτό χρειάζεται τώρα συνεκτική και συνθετική αντίληψη για να παρέμβουμε αποτελεσματικά.

Η κυβέρνηση μέχρι τώρα έχει εξαγγείλει τρεις διαφορετικές δέσμες μέτρων: για τις τράπεζες, τους οικονομικά αδύναμους και τον τουρισμό. Δεν απέκλεισε όμως και άλλες παρεμβάσεις. Τι ποσά έχουν εκταμιευθεί μέχρι σήμερα, είναι αβέβαιο.

Τα μέτρα της κυβέρνησης εάν εξεταστούν ως σύνολο δεν αποτελούν ένα συγκροτημένο σχεδιασμό με ιεραρχημένους στόχους και σαφήνεια επιδιώξεων. Είναι επιλεκτικές παρεμβάσεις που είτε είχαν προαποφασισθεί και παρουσιάζονται τώρα ως αντίμετρα στην κρίση είτε προσπαθούν τώρα να περιορίσουν τις επιπτώσεις της κρίσης στα εισοδήματα πολιτών και επιχειρήσεων.

Ενδεικτικό παράδειγμα για τον τρόπο που σκέπτεται η κυβέρνηση είναι η μείωση των τελών ταξινόμησης αυτοκινήτου. Κάνουμε ό,τι έπρεπε να αποφύγουμε. Με τη μείωση του τέλους διευκολύνουμε την πώληση αυτοκινήτων, δηλαδή, βοηθούμε τις αλλοδαπές βιομηχανίες και τους εγχώριους εμπόρους αυτοκινήτων. Δεν ενισχύουμε τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματά μας, αυξάνουμε τα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου μας, επιδεινώνουμε την κυκλοφοριακή συμφόρηση και υποχρεώνουμε την οικονομία μας σε υψηλότερο δανεισμό.

Το «πακέτο» της κυβέρνησης είναι απαρίθμηση μέτρων που δίνουν την εντύπωση ότι απαντούν σε κάποια μεγάλα προβλήματα, αλλά στην πραγματικότητα δεν επαρκούν για να αντιμετωπίσουν τα βασικά προβλήματα του τόπου. Η χώρα χρειάζεται κάτι διαφορετικό.

Το κρίσιμο λοιπόν θέμα για την Ελλάδα αυτή τη στιγμή είναι να υπάρξει μια κυβέρνηση ικανή να ακολουθήσει μια πολιτική που πείθει ότι επιχειρείται σοβαρά, με συνέπεια και για μακρύ χρονικό διάστημα η αντιμετώπιση της υστέρησης της χώρας. Να γίνει φανερό ότι υπάρχει η θέληση και η ικανότητα για να ανατραπεί η αρνητική οικονομική πορεία του τόπου. Μόνο έτσι θα

δημιουργήσει η χώρα εμπιστοσύνη. Μόνο έτσι θα γίνει αποδεκτό ότι θέλει να παραμείνει στην τροχιά της ευρωπαϊκής πορείας και θα ανοίξουν δρόμοι συνεννόησης και συνεργασίας με τους εταίρους μας. Και η εμπιστοσύνη συνδυαζόμενη με την συνέπεια στην εφαρμογή των προγραμμάτων θα εξασφαλίσει την οικονομική συμπαράσταση που χρειάζεται. Θα κερδίσει επίσης τη στήριξη της κοινωνίας, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία της προσπάθειας. Το πρόβλημα λοιπόν δεν είναι αποκλειστικά οικονομικό. Είναι σε πολύ σημαντικό βαθμό πρόβλημα διαμόρφωσης και εφαρμογής πολιτικής.

Κυρίες και κύριοι,

Το Ευρωπαϊκό μου έδωσε μια κλίμακα με συγκεκριμένες προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης στο πλαίσιο του νομού και της περιφέρειας. Χαιρετίζω αυτή τη πρωτοβουλία, να υψώσει στήριξη, να αρρωδητούς αρρωστατούς και να ασχοληθούμε εμείς οι ίδιοι με τα αρρωδημάτα που μας αστα-

Το συμπέρασμα της μέχρι σήμερα εξέλιξης μπορεί να οδηγήσει στις εξής διαπιστώσεις:

- Το δόγμα, ότι η χωρίς κρατικούς ελέγχους λειτουργία της αγοράς αποδίδει το βέλτιστο αποτέλεσμα για το κοινωνικό σύνολο, κατέρρευσε. Η πίστη, ότι η πληροφορική, η μαζική ενημέρωση, οι χωρίς εμπόδια επικοινωνίες, οι παγκόσμιες επιχειρηματικές διασυνδέσεις δημιούργησαν ένα ανθεκτικό σε οικονομικούς κλυδωνισμούς σύστημα, διαψεύσθηκε.
- Η ιδεολογία της απόλυτης ελευθερίας των επιχειρηματιών στην αγορά έχασε την ηθική νομιμοποίησή της. Τα πρότυπα που ανέδειξαν και επέβαλαν οι Ηνωμένες Πολιτείες έχασαν το κύρος τους. Αλήθειες που είχαν αμφισβητηθεί καθορίζουν και πάλι την πολιτική συζήτηση. Η κρίση μας υπενθύμισε έντονα, ότι η δημοκρατική λειτουργία της κοινωνίας προϋποθέτει σε όλους

οχασών. Το κωσσελίωμα τα μια αφάξια δα είναι αναμ- βίαια, χωρίς ωιο αρυπτεία. Ούτω όμως να αρρωστω και το εφής για τις αρρωστατούς του ένοβα.

τους τομείς αντιεξουσίες και ελέγχους, ότι η ηθική απαιτεί σεβασμό του άλλου, όρια στην αυθαιρεσία, ευθύνη και λογοδοσία και στις οικονομικές συναλλαγές: ότι χρειάζεται συνεχώς η ενίσχυση και επέκταση των ρυθμίσεων και των δικτύων που κατοχυρώνουν την κοινωνική αλληλεγγύη και δικαιοσύνη απέναντι στις δυνάμεις της αγοράς.

- Η μεταφορά πόρων από την πραγματική οικονομία στον χρηματοπιστωτικό τομέα θέτει φραγμούς στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της πραγματικής οικονομίας. Η παραγωγή ενέργειας, η διατροφική επάρκεια, η προστασία του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητας ζωής είναι τομείς που πάσχουν από στέρηση κεφαλαίων. Αυτό πρέπει να αλλάξει.
- Εκείνοι που προκάλεσαν την κρίση επηρεάζουν ακόμη τις πολιτικές αντιμετώπισής της. Η πολιτεία διαθέτει αυτή τη στιγμή μέσα πίεσης απέναντί τους. Οφείλει να τα χρησιμοποιήσει. Να καθορίσει νέους όρους που θα διασφαλίζουν το κοινό συμφέρον και θα αποτρέπουν νέες κρίσεις.
- Η κοινωνικοποίηση των ζημιών, που επιχειρείται από τις επιχειρήσεις που κυριάρχησαν στον χρηματοπιστωτικό τομέα, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή χωρίς όρους, όρους που να λαμβάνουν υπόψη το αίτημα και την ανάγκη για κοινωνική δικαιοσύνη και για την λογοδοσία των υπευθύνων.

αντιμετώπιση στρεβλώσεων που είχαν αναπτυχθεί και στον χρηματοπιστωτικό τομέα λόγω μεταξύ άλλων και πιο «χαλαρής» εποπτείας.

Η εξωστρέφεια του εγχώριου τραπεζικού συστήματος που αναφέρεται όμως στο κείμενο είναι μάλλον δευτερεύουσας σημασίας διάσταση: οι ελληνικές τράπεζες το πιθανότερο είναι ότι θα συνεχίσουν να είναι εξωστρεφείς στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιανατολικής Ευρώπης και να στηρίζουν ελληνικές επιχειρηματικές επενδύσεις στο εξωτερικό, αξιολογώντας μάλιστα ακόμα προσεκτικότερα το επίπεδο κινδύνου και τις επισφάλειες.

Για τις παρεμβάσεις δημοσίων επενδύσεων: Ο αποκεντρωμένος χαρακτήρας των δημόσιων επενδύσεων είναι επιθυμητός, εφόσον όμως υπάρχει κατάλληλος συνομιλητής που διαθέτει τις γνώσεις όχι μόνο πλέον διαχείρισης έργου, αλλά ουσιαστικής συμμετοχής στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των δημόσιων επενδύσεων. Η εμπειρία έχει δείξει ορισμένα επιτυχημένα παραδείγματα αλλά και πλήθος περιπτώσεων κακοδιαχείρισης και κατασπατάλησης των πόρων. Εξάλλου, τα δημόσια έργα γίνονται όλο και πιο σύνθετα λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων (βιολογικοί καθαρισμοί, δίκτυα πληροφορικής, κτλ) και περιορίζεται η λογική των έργων τύπου «κατασκευή δρόμου». Άρα σταδιακά διευρύνονται οι απαιτήσεις από έναν ΟΤΑ.

Είναι έτοιμοι οι ΟΤΑ για μία τέτοια εξέλιξη; Μήπως απαιτείται ένα μεγαλύτερο επίπεδο κρίσιμης μάζας φορέων, ανθρώπων, διεργασιών (Καποδίστριας 2;) ώστε να υπάρξει

αποτελεσματικότητα και να μην είναι απαραίτητοι οι πολυποίκιλοι ενδιάμεσοι φορείς όπως αναφέρεται; (που όμως αποδεικνύονται απαραίτητοι για την υλοποίηση ορισμένων έργων)

Για τις παρεμβάσεις στο ΕΣΠΑ: Θα πρέπει να σημειωθεί όμως ότι δεν θα έπρεπε να είναι επιθυμητή η χρηματοδότηση επιχειρηματικών εγχειρημάτων και επίδοξων επιχειρηματιών, απλώς και μόνο υπό την πίεση της απώλειας θέσης εργασίας ή της στήριξης γενικώς της νεανικής ή γυναικείας επιχειρηματικότητας.

Στην Ελλάδα έχει διαπιστωθεί (ετήσιες έρευνες IOBE για την επιχειρηματικότητα) ότι δεν πάσχουμε στην **ποσοτική** διάσταση της επιχειρηματικότητας, αλλά στην **ποιοτική** της διάσταση. Διαθέτουμε πλήθος αυτοαπασχολούμενων και πλούσια μικροεπιχειρηματικότητα, μέρος της οποίας επιδοτήθηκε μάλιστα από το Γ'ΚΠΣ. Όμως τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της νέας επιχειρηματικότητας δεν είναι ικανοποιητικά. Η νέα επιχειρηματικότητα που εκδηλώνεται κάθε χρόνο στην Ελλάδα παραμένει «ρηχή», με την έννοια ότι δεν αφορά σε ολόκληρη την «αλυσίδα αξίας» μέχρι το τελικό προϊόν, αλλά μόνο στον έσχατο κρίκο αυτής της αλυσίδας: τα περισσότερα είναι εγχειρήματα με άμεσο πελάτη το καταναλωτή (λιανεμπόριο).

Στο ίδιο πλαίσιο ο βαθμός καινοτομικότητας της νέας επιχειρηματικότητας υστερεί σε σχέση με άλλες χώρες, καθώς η ευρεία πλειονότητα των νέων εγχειρημάτων δεν εκδηλώνουν κανέναν βαθμό καινοτομίας, ενώ είναι σταθερή η έμφασή τους στο

- Τα όσα συνέβησαν και συμβαίνουν στην παγκόσμια οικονομία θα δημιουργήσουν βαθμιαία ένα διαφορετικό παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον από το σημερινό. Επιστροφή στο κανονικό, όπως το αντιλαμβανόμαστε πριν από λίγους μήνες, δεν πρόκειται να υπάρξει. Τα όσα συνέβησαν και τα όσα συμβαίνουν είναι ενδείξεις, ότι η υποδομή την οποία είχαν δημιουργήσει οι ανεπτυγμένες δυτικές κοινωνίες έχει εμφανίσει ρήγματα και βρίσκεται σε μια διαδικασία σεισμικής αναπροσαρμογής. Οι πυλώνες που την στήριζαν δεν επαρκούν. Η αμφισβήτηση της θέσης του δολαρίου ως παγκόσμιου αποθεματικού νομίσματος, η ενισχυμένη παρουσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ένα νέο νόμισμα, το Ευρώ, η άνοδος των οικονομιών της Κίνας και της Ινδίας, που απαιτούν να έχουν λόγο στις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις μια που η ζήτησή τους καθορίζει την πορεία της παγκόσμιας οικονομίας, και τέλος οι φθίνουσες παραγωγικές ικανότητες των Ηνωμένων Πολιτειών και η εξασθένηση της κυριαρχίας τους, αποτελούν παραδείγματα των αλλαγών που βρίσκονται σε εξέλιξη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Κίνα, η Ρωσία αλλά και αναδυόμενες οικονομίες όπως η Ινδία και η Βραζιλία θα συμβάλλουν στη δημιουργία ενός πολυπολικού κόσμου. Χώροι χωρίς ισχυρή κρατική αντιπροσώπευση, όπως η Αφρική, αλλά με πληθυσμούς που υποφέρουν από υποανάπτυξη και φτώχεια θα ζητούν μέρος της ανάπτυξης.
- Η Ελλάδα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλει να επιδιώξει ρυθμίσεις των χρηματοπιστωτικών προβλημάτων σε υπερεθνικό επίπεδο μια που οι χρηματοπιστωτικές αγορές είναι

εσωτερικό περιβάλλον και όχι η εξωστρέφεια, η κάλυψη δηλαδή της εγχώριας ζήτησης και όχι η αναζήτηση διεθνών αγορών. Αποτέλεσμα αυτού είναι να είναι η περιορισμένη συμβολή αυτής της επιχειρηματικότητας στην ανάπτυξη και στην απασχόληση.

Στόχος μας πρέπει να είναι η επιδότηση της επιχειρηματικότητας ευκαιρίας, αυτής δηλαδή που αξιοποιεί μία δυνητικά καλή ιδέα, με καλές προοπτικές. Οι μελέτες έχουν επισημάνει ότι αυτού του τύπου η επιχειρηματικότητα είναι υψηλότερων αναπτυξιακών δυνατοτήτων και μπορεί να συνεισφέρει μεσοπρόθεσμα στην απασχόληση με περισσότερες θέσεις εργασίας, πλην δηλαδή του ιδρυτή ή των ιδρυτών της.

Για τις παρεμβάσεις επιχειρηματικότητας τέλος: η αναφορά σε μέτρα «αμυντικού» χαρακτήρα δείχνει τάσεις προστατευτισμού η οποία γενικά αντιμετωπίζεται με δυσπιστία σε κοινοτικό επίπεδο. Καλύτερα θα μπορούσαν να περιγραφούν τα προτεινόμενα ως μέτρα α) βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα και β) μεσοπρόθεσμου χαρακτήρα.

Διάφορες ρυθμίσεις και διευκολύνσεις από τις προτεινόμενες θα μπορούσαν να υιοθετηθούν στο βαθμό όμως που δεν συγκρούονται με άλλους εθνικούς στόχους (π.χ. καταπολέμηση φοροδιαφυγής) και κυρίως δεν δημιουργούν την αίσθηση της ατιμωρησίας στις υπόλοιπες επιχειρήσεις που έχουν επιδείξει φορολογική συνέπεια.

υπερεθνικές αγορές. Τούτο θα είναι μόνο δυνατό αν υπάρξει στο πλαίσιο της ΟΝΕ μια υπερεθνική οικονομική διακυβέρνηση.

- Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε βαθμιαία στη διάρκεια της κρίσης μια δυναμική αντίδραση που οδήγησε στην αποδοχή από τα κράτη μέλη ενός κοινού τρόπου αντιμετώπισής της. Η κρίση ανέδειξε τις αδυναμίες της διακυβερνητικής προσέγγισης των προβλημάτων και την ανάγκη μιας οικονομικής διακυβέρνησης. Η οικονομική διακυβέρνηση που σήμερα δεν είναι αποδεκτή θα επιβληθεί από τα πράγματα είτε μέσα από τους υπάρχοντες θεσμούς είτε με νέους τρόπους συνεργασίας.

Η κρίση δεν επέφερε όμως ισχυρίζονται μερικοί μια ιδεολογική τομή που ανατρέπει ριζικά την μέχρι τώρα θεώρηση του ρόλου της αγοράς, της κρατικής εξουσίας και την αντικατάσταση του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού. Το κράτος ήταν και παραμένει σημαντικός συντελεστής της υπάρχουσας οργάνωσης της κοινωνίας, ακόμη και των αγορών. Οι χρηματοπιστωτικές αγορές αναπτύχθηκαν με τη συγκατάθεση του κράτους. Τα κράτη τις χρησιμοποίησαν για να καλύψουν τις ανάγκες τους σε δανεισμό και επενδύσεις. Οι μεγαλύτεροι δανειστές των ΗΠΑ που κατέχουν αμερικανικά χρεόγραφα είναι κράτη, η Κίνα, η Σαουδική Αραβία, οι χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας. Η ιδεολογία που καθοδήγησε τα κράτη στα σχέδια διάσωσης δεν επαγγέλλεται ούτε την κατάργηση του καπιταλισμού ούτε του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού. Οι χρηματοπιστωτικές αγορές θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν. Η νέα φάση εξέλιξής τους θα είναι συνέχεια του παρελθόντος τους. Αλλά οι αγορές δεν θα μπορούν πια να νομιμοποιήσουν το αίτημα για πλήρη και ανέλεγκτη ελευθερία που

είχαν άλλοτε. Έθεσαν σε κίνδυνο την όλη οικονομική οργάνωση και ανάγκασαν το κράτος να παρέμβει. Η επιχείρηση διάσωσης το μετέτρεψε από παρατηρητή σε συνυπεύθυνο. Η πολιτική οφείλει να επιβάλλει νέους κανόνες λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών αγορών, κανόνες που κατοχυρώνουν τη διαφάνεια, την πληροφόρηση, τον έλεγχο των κινδύνων, την προστασία των πολιτών, τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ώστε να ελαχιστοποιούνται οι κίνδυνοι για το κοινωνικό σύνολο.

Η οικονομική κρίση είναι και πολιτική κρίση. Δεν υπάρχουν οικονομικά βέλτιστες λύσεις χωρίς πολιτικές επιλογές. Επιλογές για τη λειτουργία της κοινωνίας, τις σχέσεις εξουσίας, την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων. Η κρίση σηματοδοτεί την έναρξη μιας νέα περιόδου οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών.

Η κατάληξη θα προσδιορισθεί από τη στάση των πολιτικών ηγεσιών και τους κοινωνικούς πολιτικούς αγώνες που θα συνοδεύσουν και θα διαμορφώσουν την κρατική παρέμβαση που βρίσκεται σε εξέλιξη. Αυτοί θα κρίνουν αν θα υπάρξει περισσότερη δημοκρατία, ανάπτυξη και κοινωνική δικαιοσύνη. Η κρίση αποτελεί πρόκληση για δράση.

Κυρίες και κύριοι,

Φίλες και φίλοι,

Στη συνάντηση των 20 ισχυρότερων οικονομικών του Λονδίνου έγιναν βήματα για να αντιμετωπισθούν οι επιπτώσεις αλλά και οι αιτίες της παγκόσμιας κρίσης. Βήματα, τα οποία όμως για να έχουν ουσιαστικά αποτελέσματα θα πρέπει να έχουν συνέχεια:

Δεν είναι δυνατή, για παράδειγμα, η αναστολή ή η επανεξέταση κάθε διοικητικού προστίμου. Άλλωστε έχει παρατηρηθεί ότι η αναμονή κάποιων ρυθμίσεων ή η συχνή χρήση φορολογικών αμνηστιών αρκετές φορές λειτουργεί ανασταλτικά σε κάθε πολίτη / επιχείρηση που επιδεικνύει κοινωνικά υπεύθυνη συμπεριφορά και δεν εμπεδώνεται εμπιστοσύνη μεταξύ κράτους και επιχειρήσεων.

Σε ότι αφορά τέλος τα μέτρα ολοκληρωμένων παρεμβάσεων που είναι δηλαδή μεσοπρόθεσμου χαρακτήρα, και εδώ γίνονται χρήσιμες προτάσεις. Όμως πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι το βαθύτερο πρόβλημα στην Ελλάδα δεν είναι το ύψος των φορολογικών συντελεστών αυτό καθαυτό, αλλά η σταθερότητα του φορολογικού πλαισίου. Οι διαρκείς αλλαγές και οι αναθεωρήσεις του φορολογικού πλαισίου είναι αυτές που δρουν ανασταλτικά στον επιχειρηματικό σχεδιασμό και αποτελούν και ανασταλτικούς παράγοντες στην προσέλκυση επενδύσεων.

Θέλω να κλείσω με μια γενική παρατήρηση. Το κείμενο σωστά επισημαίνει το γεγονός ότι η κρίση αφενός έχει ευκαιρίες αφετέρου- και ίσως το πιο σημαντικό- ότι μπορεί να δημιουργήσει προϋποθέσεις για ορθολογικότερη ανάπτυξη και να διαμορφώσει συναίνεση για την αντιμετώπιση χρόνιων προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας. Σημαντική επίσης είναι η επισήμανση ότι ευθύνη και συμμετοχή στη διαμόρφωση του οικονομικού περιβάλλοντος και άρα και της οικονομικής κρίσης έχουν και οι επιχειρήσεις. Η κρίση είναι μια πρόκληση και σ' αυτήν πρέπει να ανταποκριθούμε.

διαρκή διαβούλευση, συγκεκριμένες εφαρμογές των γενικών κατευθύνσεων και ιδίως πολιτική θέληση για να περιορισθούν τα φαινόμενα, που προκάλεσε η κρίση.

Η σύνοδος αποφάσισε την χρηματοδότηση της παγκόσμιας οικονομίας με συνολικά 1,1 τρις δολάρια εκ των οποίων τα μεν 150 εκατ. αποτελούν ενίσχυση των πόρων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, τα δε υπόλοιπα προορίζονται για την χρηματοδότηση των φτωχών χωρών και του παγκόσμιου εμπορίου. Με τον τρόπο αυτό επήλθε ένας συμβιβασμός μεταξύ των ΗΠΑ και των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς το θέμα, εάν και σε ποιο μέτρο χρειάζονται νέα προγράμματα για την ανάκαμψη των οικονομιών τους. Η χρηματοδότηση, που επιθυμούσαν οι ΗΠΑ θα αφορά τις χώρες που έχουν πραγματικά ανάγκη βοήθειας και όχι τις αναπτυγμένες χώρες. Οι τελευταίες θα αποφασίσουν κατά την κρίση τους, εάν θα πρέπει ή όχι να προχωρήσουν σε νέα προγράμματα ανάκαμψης.

Η σκέψη που βρίσκεται στη βάση αυτού του συμβιβασμού αφορά και μας. Στηρίζεται στη διαπίστωση ότι οι υπό ανάπτυξη χώρες, υφίστανται τις επιπτώσεις της κρίσης με πολύ πιο οδυνηρό τρόπο και καθυστερούν πολύ περισσότερο να επανέλθουν σε μια πορεία ανάκαμψης. Αυτό όμως αποτελεί εμπόδιο για την ταχύτερη ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Οι δυσκολίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της κρίσης στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης είναι ένα απτό παράδειγμα.

Η ενίσχυση του παγκόσμιου εμπορίου σκοπό έχει να βοηθήσει τις εξαγωγές και εισαγωγές που σε μεγάλο βαθμό έχουν περιοριστεί. Αυτό θα υποβοηθήσει ιδίως την Κίνα. Όσον αφορά την Ελλάδα θα συμβάλει στον περιορισμό της κρίσης στον ναυτιλιακό τομέα λόγω της έλλειψης ναυλώσεων.

Οι 20 συμφώνησαν να αυστηροποιήσουν τον έλεγχο των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων. Θεσμοθέτησαν επίσης ένα νέο όργανο, το Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Financial Stability Board, FSB), το οποίο θα συνεργάζεται με το ΔΝΤ για να επισημαίνει τους μακροοικονομικούς και χρηματοπιστωτικούς κινδύνους καθώς και τις δράσεις για την αντιμετώπισή τους. Τα μέτρα αυτά χρειάζονται συστηματική επεξεργασία για να μετατραπούν από υποσχέσεις σε πράξη.

Πίσω από τις προσεκτικές διαπιστώσεις του ανακοινωθέντος κρύβεται η προσπάθεια ιδίως των ΗΠΑ και της Μεγάλης Βρετανίας να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους. Αναφέρεται στην τελική ανακοίνωση, για παράδειγμα, ότι θα πρέπει να υπάρξει ρύθμιση και εποπτεία «σε όλες τις αγορές και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και προϊόντα που έχουν συστημική σημασία», δηλαδή των οποίων η πτώση μπορεί να συμπαρασύρει το σύνολο του οικονομικού συστήματος μιας χώρας. Ο όρος «συστημική σημασία» περιορίζει δραστικά την έκταση του ελέγχου. Θα αφορά λίγες μόνο περιπτώσεις. Όμως και στις δύο χώρες κυκλοφόρησαν πολλά και διαφορετικά χρηματοπιστωτικά προϊόντα μεγάλης ονομαστικής αλλά μηδαμινής πραγματικής αξίας που έθεσαν μια από τις κύριες αιτίες της κρίσης.

Το ανακοινωθέν των 20 τονίζει ότι είναι αποφασισμένοι όχι μόνο να εξασφαλίσουν την ανάπτυξη, αλλά και να δημιουργήσουν τις βάσεις μιας παγκόσμιας οικονομίας που θα διακρίνεται για τη σταθερότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη της. Αυτό όμως απαιτεί πολλή δουλειά ακόμη. Ας μη ξεχνάμε, ότι η ανεργία αυξήθηκε ταχύτατα σε όλο τον κόσμο τον τελευταίο χρόνο και θα αυξηθεί επίσης το 2009 και ότι η φτώχεια παραμένει ένα τεράστιο παγκόσμιο πρόβλημα. Όσον αφορά την ίδια την κρίση η Σύνοδος δεν μπορούσε να πάρει μέτρα με άμεσο αποτέλεσμα. Μπορούσε όμως να εξετάσει τις αιτίες του εκτροχιασμού του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος και των καταστροφικών επιπτώσεων στην παγκόσμια οικονομία.

Δεν το έκανε πειστικά. Αντίθετα οι 20 απεφάσισαν ομόφωνα να χρησιμοποιήσουν ένα τρις δολάρια για να διασώσουν την παγκοσμιοποιημένη φιλελεύθερη αγορά και να φροντίσουν για τον έλεγχο και την καλύτερη λειτουργία της μόνο στο μέτρο που δεν ανατρέπονται υπάρχουσες πρακτικές. Δεν συζητήθηκαν, για παράδειγμα, τρόποι περιορισμού των μεγάλων ελλειμμάτων του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ και των συνακόλουθων πλεονασμάτων της Κίνας και των πετρελαιοπαραγωγών χωρών που συμβάλουν στις αναταράξεις στην διεθνή οικονομία. Ούτε θίχτηκε το θέμα του δολαρίου ως διεθνούς αποθεματικού νομίσματος. Οι Financial Times θεώρησαν ότι η Σύνοδος έθεσε «τις πρώτες πέτρες για την οικοδόμηση μιας νέας παγκόσμιας τάξης» και ότι «χάραξε μία πορεία για την οικονομική ανάκαμψη». Το σχόλιο της γαλλικής Le Monde ήταν πιο καυστικό. «Η πτώση της Δύσης» «θα ήταν ο πιο σωστός τίτλος για το θεατρικό έργο που έπαιξαν οι G20 με μπρίο στο Λονδίνο». Πιο πεζός είναι, ίσως,

ο παραλληλισμός της Συνόδου με τις συζητήσεις παικτών και προπονητών στη διάρκεια του ημιχρόνου ενός αγώνα. Είναι όμως πιο κοντά στην πραγματικότητα. Το αποτέλεσμα του αγώνα απασχολεί όλους έντονα, αλλά παρ' όλα αυτά παραμένει άγνωστο.